

גמרא בבא בתרא (ז, ב) - מקיף וניקף

רב דניאל שטיין

א. גמרא בבא קמא (כ, ב) - הדר בחצר חבירו שלא מדעתו, צריך להעלות לו שכר או אין צריך, היכי דמי, אילימא בחצר דלא קיימא לאגרא וגברא דלא עביד למיגר, זה לא נהנה וזה לא חסר, אלא בחצר דקיימא לאגרא וגברא דעביד למיגר, זה נהנה וזה חסר, לא צריכא, בחצר דלא קיימא לאגרא וגברא דעביד למיגר, מאי, מצי אמר ליה מאי חסרתך, או דלמא מצי אמר הא איתנהניתי וכו', תנן המקיף חבירו משלש רוחותיו, וגדר את הראשונה ואת השנייה ואת השלישית אין מחייבין אותו, הא רביעית מחייבין אותו, ש"מ זה נהנה וזה לא חסר חייב, שאני התם דאמר ליה את גרמת לי הקיפא יתירא, ת"ש א"ר יוסי אם עמד ניקף וגדר את הרביעית מגלגלין עליו את הכל, טעמא דגדר ניקף, הא מקיף פטור, ש"מ זה נהנה וזה לא חסר פטור, שאני התם, דאמר ליה לדידי סגי לי בנטירא בר זוזא.

ב. רש"י בבא קמא (שם) - משלש רוחותיו שהיה לו לראובן שלש שדות אצל שדה שמעון משלש רוחותיו. וגדר ראובן את הראשונה סמוך לשדה שמעון לבד מחיצות חיצונות שהיו לו בינו לשאר הבקעות. ואת השנייה והשלישית כזה. אין מחייבין אותו - אין מחייבין את שמעון כלום דמאי אהני ליה הרי שדהו פתוחה מצד רביעית. הא רביעית הא אם היה לו לראובן ד' שדות מארבע רוחות של שמעון וגדרן מחייבין את שמעון לתת את חלקו במחיצות הפנימיות שבינו לראובן. זה נהנה שמעון. וזה לא חסר ראובן שהרי יש לו לגדור שדהו. הקיפא יתירא דאי לאו שדה של שמעון בין שדותיו הוי סגי ליה במחיצות חיצונות והווי כל שדותיו גדורים והלכך חסר הוא בשבילו. אם עמד ניקף וגדר את הרביעית גלי אדעתיה דניחא ליה בהקיפו של ראובן ומגלגלים עליו את הכל לתת את חלקו בג' מחיצות פנימיות של ראובן. הא מקיף הא אם קנה מקיף עוד שדה רביעית אצל שמעון וגדרה פטור שמעון. לדידי סגי לי בנטירא בר זוזא לא היה יכולת בידי לגדור גדר של אבנים וסגי לי בגדר קוצים בר זוזא להבדיל ביני ובינך.

ג. תוס' בבא קמא (ז"ה את) - מתוך פירוש הקונטרס משמע דמיירי בגדר שבין שדהו לשדה ניקף וקשה דהיכי חשיב ליה זה נהנה וזה אין חסר הואיל שכל אותו הגדר לא נעשה אלא להפסיק בין שדותיו לשדה ניקף ועוד דהוה ליה למימר את גרמת לי כל זה ההיקף דהקיפא יתירא משמע שגרם ליה להרבות אלא נראה שמבחוץ סביב לד' רוחות הקיף והקיפא יתירא משום שמחמת שדה האמצעי ההיקף גדול יותר מדאי.

ד. עליות דרבנו יונה בבא בתרא (שם) - וההיא דיוקא דדייק ש"מ זה נהנה וזה לא חסר חייב, דחי לה תלמודא וקאמר, שאני התם דאמר ליה אתה גרמת לי הקיפא יתירא, ולא קאמר אתה גרמת לי היקף זה. לפי שסתמו של דבר כבר גדר המקיף בינו ובין רשות הרבים קודם שגדר בינו ובין חברו, שאם על חברו הקיף, כ"ש על רשה"ר. והיינו דקאמר אתה גרמת לי כל היקף זה שביני לבינך מלבד ההיקף הראשון. ונראה שזה לא תבעו מגדרים חיצוניים, לפי שהיה יכול לטעון לא אסייעך בהם, כי חפץ אני לגדור ביני ובינך, ולא יועילו לי הגדרים החיצוניים.

ה. חידושי הרמב"ן בבא בתרא (שם) - מתני' המקיף את חברו משלש רוחותיו וגדר את הראשונה וכו'. פרש"י ז"ל שגדר בינו לבין חבירו ובמקום שנהגו שלא לגדור בבקעה, ואין זה הפי' נכון שאם כן היכי אמרינן בב"ק (כ' ב') ש"מ זה נהנה וזה לא חסר חייב והרי לא גדר אלא בשבילו, וי"ל משום שכיון שהיה מקיף ניזוק וקדם וסלק נזק פטור הלה, ועוד שמקום שלא נהגו לגדור הוא ולא מקרי חסר כיון דלא חשיב להו היזק, ומשום השם הזה ודאי פטור הניקף, ואין חיובו אלא שהוא נהנה בגדר משום היזק שן ורגל הוא (והיה) [שהיה] פרוץ לרה"ר ואין הלה חסר בהנאתו, דאילו משום הנאת היזק ראייה שהיה ניזוק אינו חייב כלום דהא מקום שלא נהגו לגדור הוא, ועוד שעל המזיק להרחיק את עצמו מזה, אלא הא קשיא דאמרינן התם את קא גרמת לי היקיפא יתירא מאי היקיפא יתירא גרם ליה, ואי משום שמפני היזק ראייתו הוא גודר הוה ליה למימר את קא גרמת לי. ועיקר הפירוש שעל הגדר החיצונה שבין המקיף ורשות הרבים הדברים אמורים, ולא משום היזק ראייה אלא משום שן ורגל, וזהו שאמרו (שם) לדידי סגי לי בנטירא בר זוזא, ומה שאמרו את גרמת לי היקיפא יתירא, שמפני השדה שלו שהוא בנתים היקפו גדול יותר משאם היו השדות שלו זה בצד זה לגמרי, ואי במקום שנהגו לגדור בבקעה אפילו גדר הכל למה מחייבים אותו והרי למחר זה רוצה לגדור בינו לבין החיצון ועל כרחו יגדור עמו ונמצא שאינו נהנה בגדר החיצון, לפיכך העמידוהו כל המפרשים ז"ל במקום שלא נהגו לגדור בבקעה.

ו. חי' הרמב"ן לב"ב (שם) - ועדיין יש לדקדק בה כיון שאינו יכול לכופו לסייע עמו לגדור אותו הגדר החיצון למה מגלגלין עליו עכשיו, וכי מפני שקדם הלה ובנה משלו הפסיד זה, ולדידי לא קשיא שהרי זה דומה במקצת ליורד לתוך שדה חברו ונטעה שלא ברשות וכו', אף כאן כיון שירד וגדר ושדה העשויה לגדור וצריכה לכך היא אינו יכול לסלקו אלא שמין לו כיוורד שלא ברשות, שאלו אחד מן השוק גדר על שניהם לשום לו וידו על העליונה דהא צריכה היא לגדור.

ז. גמרא בבא מציעא (קא, א) - איתמר, היורד לתוך שדה חבירו ונטעה שלא ברשות, אמר רב שמין לו, וידו על התחונה. ושמואל אמר אומדין כמה אדם רוצה ליתן בשדה זו לנטעה. אמר רב פפא ולא פליגי כאן בשדה העשויה ליטע, כאן בשדה שאינה עשויה ליטע. [חי' הריטב"א (שם) - וקשיא לי' למורי ז"ל דאפילו בשדה העשויה ליטע למה תהא ידו על העליונה בשבח ליטול כשתלי העיר כיון דשלא מדעת הבעלים ירד

בה, וי"ל דכיון דשדה העשויה ליטע וידעו הבעלים ושתקו ודאי ניהא להו במאי דעבד וכאילו ירד מדעתם דמי]. [נמק"י (נח. בדפי הרי"ף) - כיון דגלי אדעתיה דניחא ליה ה"ל כאילו ירד מדעתו].

ח. רמב"ם (שכנים פרק ג הלכה ג - ד) - מי שהיה לו חורבה בין חורבות חבירו ועמד חבירו וגדר רוח ראשונה ושנייה ושלישית עד שנמצאת חורבה זו משלש רוחותיה גדורה, אין מחייבין אותו ליתן לו ההוצאה כלום שהרי לא הועיל לו והרי חורבתו פתוחה לר"ה כשהיתה, לפיכך אם גדר לו רוח רביעית עד שנמצאת חורבתו מוקפת גדר מגלגלין עליו את הכל ונותן חצי ההוצאה שהוציא זה בארבע רוחות עד ארבע אמות ובלבד שיהיה מקום הכותל של שניהם. אבל אם היה הכותל של זה שבנה ובחלקו בנה יראה לי שאין מגלגלין עליו אלא דבר מועט כמו שיראו הדיינין שהרי אינו יכול להשתמש בכתלים, וכן אם הניקף עצמו הוא שגדר רוח רביעית הרי גילה דעתו ונותן חצי ההוצאה של שלש רוחות אם היה הכותלים של שניהם, וכן כל כיוצא בזה. [השגת הראב"ד] - א"א זה המשפט מעוקל שאם הרויח לו המקום וגדר אותו שיפחות לו ההוצאה. [מגיד משנה (שם) - ודעת המחבר שאין מחייבין אותו בחצי ההוצאה אלא מפני שזוכה בחצי הכותל לפי שנבנה במקומו וכמ"ש למעלה בחצר לפיכך כל שלא נבנה במקומו ואם ירצה הלה אפילו בפריעת חצי ההוצאה אינו זוכה בחצי הכותל עכשיו אם המקיף רוצה אינו זוכה בחצי הכותל ואינו פורעה אלא מה שההנהו זה נראה לדעתו ז"ל].

ט. רמב"ם (תרומות פרק ב הלכה יא) - וכן ההפקר פטור מן התרומה ומן המעשרות, ואפילו הפקירו העכו"ם לו, אבל הזורע שדה הפקר חייב בתרומה ומעשרות. [ח' רבנו חיים הלוי (מלוה ולוה פרק כא) - הרי להדיא דאע"ג דביורד לתוך שדה חבירו הוי השבח של הבעלים, מ"מ בזורע שדה הפקר לא אמרינן דהשבח יהיה הפקר, אלא דהכל של הזורע, דאם לא היה דינו רק כאריס לפי חלקו הרי צריך להיות טבל וחולין מעורבין זה בזה, ובעל כרחך דכל השבח הוא של הזורע].

י. חידושי הגרנ"ט (סימן קסה) - ונראה לבאר בזה דבנמק"י שם כתב דהטעם דבשדה העשויה ליטע מחוייב בעל השדה לשלם להיורד הוא משום דהו"ל כאילו ירד מדעתו כיון דהשדה עשויה ליטע, ור"ל דהוי כאילו בעה"ב אמר לו לנטוע והוא הוציא הוצאות על פיו ומשו"ה מתחייב בתשלומין וכו' ולפי"ז יש ליישב גם דעת הראב"ד ז"ל דהא דמחייבין ליה לניקף לשלם דאף דלא בנה את הגדר ברשותו מכ"מ נתחייב הוא לשלם על הגדר כיון דהוי כמו שבנאו מדעתו והוציא הוצאות על פיו. אבל דעת הרמב"ם היא דאין החיוב בא מחמת שהוציא הוצאות על פיו אלא דהחיוב בא מחמת שקנה השבח.

יא. גמרא כתובות (קח, א) - המודר הנאה מחבירו שוקל לו את שקלו, ופורע את חובו, ומחזיר לו אבידתו וכו', אלא פורע לו את חובו הא קמשתרשי ליה, אמר רב אושעיא, הא מני, חנן היא, דאמר איבד את מעותיו. [רש"י (שם) - זה שפרנס את אשת חבירו ונתכוון לשם הלואה שישלם לו בעלה איבד מעותיו ואין יכול לומר לו את חובך פרעתי שלם לי והוא הדין נמי לכל חוב שעליו ועמד חברו ופרעו וזה לא אמר לו הלויני אינו חייב לו כלום וכיון דאילו פרעיה לשם הלואה לאו הלואה היא כי פרעיה נמי לשם מחילה לאו מידי יהיב ליה]. [תוס' (שם) ד"ה חנן - ליכא לאקשוויי מהא דקיימא לן (לעיל פ.) היורד לתוך שדה של חבירו ונטעה שלא ברשות דשמין לו כאריס ולבונה חורבתו של חבירו דנותן לו מה שהנהו (ב"מ קא. ע"ש) דהתם השבח בעין הוא ודין הוא שיטול אבל הכא לא השביח לו שום שבה נכסים אלא שהצילו מגביית בעל חובו ולא מידי יהיב ליה]. [תוס' (שם) ד"ה הא מני - ורבינו תם מפרש דאיירי דוקא במזונות אשתו ומשום הכי פטור דאין הדבר ברור שהיה מתחייב זה הבעל מזונות שמא היה יכול להפטר שהאשה עצמה היתה מצמצמת אם לא היתה מוצאה מי שממציא לה מעות אף על גב דבפסקו לה ב"ד מיירי דאי לאו הכי לא הוי מיחייב לכ"ע שאף לאשה עצמה לא היה מיחייב בלא פסק ב"ד מכ"מ היתה מצמצמת דלא ליקרו לה רעבתנותא אבל גבי שטר חוב אפי' חנן מודה דלא איבד מעותיו דהנאה גמורה היא הואיל ולא היה יכול להפטר בשום ענין וכו' וריב"א הביא ראייה מירושלמי דה"ה בשאר חובין].

יב. רמ"א (חו"מ סימן רסד סעיף ד) - וכן כל אדם שעושה עם חבירו פעולה או טובה, לא יוכל לומר: בחנם עשית עמדי הואיל ולא צויתך, אלא צריך ליתן לו שכרו.